

Omram Mihael Ajvanhov

# POSTATI ŽIVA KNJIGA

(ELEMENTI AUTOBIOGRAFIJE)

OMRAM MIHAEL AJVANHOV



Beograd

2015.

Naslov originala:  
*Afin de devenir un livre vivant - Eléments d'autobiographie*  
*Omraam Mikhaël Aïvanhov*

© Copyright na prevod za Srbiju:  
Editions Prosveta SA

Izdavač:  
Babun & Editions Prosveta SA

Prevod: Ivana Živković Maslačak

Lektura i korektura: Nada Škondrić

Štampa:  
Bubanj štampa

Prvo izdanje  
Beograd 2015.

**ISBN 978- 86-83737-85-7**

## SADRŽAJ



Predgovor	7
1. Tajanstveni putevi sudbine	9
2. Detinjstvo u makedonskim planinama	14
3. U Varni, na obali Crnog mora	32
4. Sticanje znanja	49
5. Iskustvo vatre	64
6. Do srca ruže	76
7. U sveopštoj simfoniji	86
8. Susret sa učiteljom Petrom Danovim	90
9. <i>Франција</i> , La France	96
10. Nikakav zatvor ne može da zarobi duh	111
11. Jedna godina u Indiji	125
12. Ja sam sin sunca	153
13. Između reči i tišine	170

14. Ja samo pišem sopstvenu knjigu	185
15. Čitav stvoreni svet mi se obraća, i ja se obraćam njemu	197
16. Ideal bratskog života	217
17. Jedino što želim je da budete slobodni	234
18. Drugi vam pomažu kroz mene	252
19. Stvarno je samo ono što je neostvarivo	259
Napomene	270
Navodi iz Biblije	279

## PREDGOVOR



Ako vam govorim o sebi, to nije zato da biste mislili da je moj život posebno zanimljiv, jedinstven, ili po nečemu poseban. To radim da bih vam preneo šta me je on naučio, da biste vi mogli da izvučete korist iz mog iskustva. Inače, kakva bi bila korist za vas? Ne upoznajemo jedno biće zanimajući se samo za događaje koje je ono doživelo, već nastojeći da razumemo kako ih je doživelo i kakvu je mudru pouku moglo da izvuče iz njih. Ta pouka je u stvari suština njegovog života, nešto što je sâmo to biće, ali istovremeno i mnogo više od njega, i ta suština je ono što osvetljava i hrani bića koja mu prilaze.

Reči koje vam dajem su kao hrana, to su delovi mog srca, moje duše; to je moj život, moja krv, ja ne mogu drugačije. Kada vam govorim to je kao da udišete moj život, kao da ga dodirujete.

Omram Mihael Ajvahnov

\* \* \*

Učitelj Omram Mihael Ajvahnov je održao svoje prvo javno predavanje 31. januara 1937. u Parizu, a 28. septembra 1985. u Bonfenu, (Frežis, Francuska) je govorio poslednji put. Između ta dva datuma zabeleženo je oko 4500 predavanja, razgovora ili ćaskanja koja su bila stenografisana ili snimljena na magnetofonske trake ili video kasete.

„*Parler d'abondance*“ ...Ovaj lepi izraz na francuskom jeziku koji znači spontano govoriti iz nepresušnog unutrašnjeg bogatstva, opisuje veštinu koju je učitelj naročito primenjivao. „Da bih osetio potrebu da vam

govorim, imao je običaj da kaže, treba da mi tema odjednom padne na pamet, kao nadahnuće, kao predlog koji dolazi odnekud... Povezujem se sa nebom i postajem prijemnik, dobijam uputstva o temama o kojima treba da vam govorim danas, ne nekog drugog dana, baš danas.“

Takođe je govorio: „Kad ne bih bio na podijumu, ne biste me videli iz trećeg ili četvrtog reda. Ali ja ne volim da budem na uzvišenom mestu. Zato vas gledam moleći se u sebi: Bože pokaži mi kako da siđem do mojih prijatelja... I tražim puteljke kojima bih vam se približio.“ Ti puteljci, koji su bili mnogobrojni i različiti, ponekad su dobijali oblik kratkih ispovesti, kada bi se dok je govorio o opštim temama, spontano prisetio ličnih doživljaja, izvesnih događaja iz svog života: pričajući o njima, otkrivao nam je ne samo svoje misli i želje već i neočekivane aspekte svoje osećajnosti.

Te uspomene koje bi mu se javile su često iznenađivale učitelja, tako da mu se dešavalo da se izvine ili da nađe izgovor u humoru, pošto je bio zaista skroman i povučen. Ali istovremeno je bio i jednostavan, spontan, i kroz aluzije na ono što je ranije doživljavao a koje je pravio, onako usput – a te aluzije nikada nisu trajale duže od nekoliko minuta – delio je bratski nešto sa nama. A ako bi mu se dogodilo da bude ispunjen prisustvima koja bi ga iznenada učinila nepristupačnim, nedodirljivim, kao što je to neki vrh koji vidimo u daljini obavijen plamenim oblacima, bio je toga svestan i govorio bi nam tada o sebi, jer govoreći nam o sebi, govorio bi nam o nama samima.

Naravno, trebalo je ovoj knjizi dati neki minimum reda i povezanosti. Ali pauze između svih činjenica koje je učitelj spominjao, a koje se ovde hronološki iznose, trajale su mesecima, a ponekad i godinama. On sigurno nikada nije imao nameru da iza sebe ostavi autobiografiju, tako da su ove stranice samo jedan pokušaj.

Izdavači

## TAJANSTVENI PUTEVI SUDBINE



I mao sam petnaest godina... Kao mnogi mladi bio sam preplavljen težnjama ka nečemu velikom, herojskom. Šta se sve ne zamišlja u tim godinama? Spasava se domovina, hrli se u pomoć ugnjetavanim narodima, pronalazi se lek za do tada neizlečive bolesti, postaje se najveći pesnik ili najveći muzičar, budi se uspavana lepotica... Ja baš nisam znao šta želim da radim, samo sam želeo da to bude veliko, plemenito, lepo, bez tačnog imenovanja tog ideala ili onoga što će mi omogućiti da ga ostvarim. Ono što sam uprkos tome, vrlo jasno video, bile su sve prepreke koje su se uzdizale preda mnom. Otkako je, nekoliko godina ranije, umro moj otac, živeo sam sa svojom porodicom u bedi. Koliko mi je samo vrlina trebalo da bih se otrgao od takvih uslova! Ali nisam poznavao te vrline, ili sam poznavao tako malo njih! Povrh toga, nisam voleo školu, dosađivao sam se u njoj, a moje ponašanje je brinulo i mučilo moju majku. Činilo mi se da je jaz koji je postojao između onoga što sam bio i ideala koji sam nosio u srcu nepremostiv.

Upravo u to vreme sam otkrio knjige iz indijske duhovnosti koje su se bavile reinkarnacijom i karmom<sup>1</sup> i pitao sam se: „Šta li sam to mogao da uradim u prethodnim životima pa da zaslužim takvu kaznu i da sada moram da podnosim tolike teškoće i odricanja? Kakve sam to zločine mogao da počinim?“ Iako sam se dosađivao u školi, želeo sam da učim kako bih mogao da ostvarim velike poduhvate, ali činilo mi se kao da sam lišen sposobnosti koje sam toliko hteo da imam i kao da se preda mnom svi putevi zatvaraju. Nisam video nikakav izlaz i verovao sam da



sam jedini odgovoran za takve okolnosti. Imao sam potrebu da me neko usmeri, da mi razjasni stvari, ali nisam poznavao nijednog odraslog čoveka kome bih mogao da se poverim. Čak ni moja majka mi tu nije bila od velike pomoći. Ona je bila izuzetna žena velike mudrosti, ali ta mudrost je proizilazila iz njene ljubavi; nije bila dovoljno obrazovana da bi odgovorila na pitanja koja su me neprekidno opsedala. U stvari, bio mi je potreban duhovni vođa; tek dve godine kasnije susrešću se sa učiteljem Petrom Danovom.

Ali, čitajući knjige iz indijske duhovnosti, saznao sam da, ukoliko čovek nema tu sreću da sretne učitelja na fizičkom planu, on ipak može da se poveže sa velikim bićima koja žive na izvesnim mestima na zemlji, i ta bića mogu da mu pomognu. Mnoga od tih bića, pisalo je u tim knjigama, žive na Himalajima, i svojim prisustvom, svojim mislima, nastoje da vode ljude ka svetlosti. To je za mene bilo veliko otkriće i od tog trenutka sam počeo da se usredsređujem na njih, da se povezujem sa njima.

Tako sam još od mladalačkog doba prihvatio ideju da na zemlji postoje izuzetno razvijena bića i da čak iako ne mogu fizički da ih sretnem, mogu da doprem do njih svojim mislima. Zamišljao sam da ta toliko mudra i svetla bića pristaju da mi daju deo svoje mudrosti i svetlosti. I možda se baš to i dogodilo: Kada su videli da toliko patim zbog svoje nesavršenosti, da toliko želim da se popravim, mora da su se sažalili na mene i prihvatili da mi pomognu. Svakoga dana sam zamišljao da sam sa njima, među njima, ali i da učestvujem u njihovom radu. Ne znam odakle mi taj poriv. Šta sam to nosio u sebi što me je savetovalo? Kada bi mi zaista uspelo da se povežem sa tim bićima, nisam se više osećao usamljenim. Bio sam siguran da istinski pripadam jednoj drugoj, duhovnoj porodici; čak iako je nisam poznavao, živeo sam sa njom.

\* \* \*

Tridesetak godina kasnije, kada sam već izvesno vreme živeo u Francuskoj, prijatelji su mi pričali o jednoj poznatoj vidovitoj ženi koja živi u Cirihi. Pošto sam svestan postojanja jednog sveta koji mi ne vidimo, ali sa kojim možemo da stupimo u odnos, uvek sam težio da proučavam pojave opštenja sa tim duhovnim svetom kod osoba koje prirodno imaju

taj dar. Sreo sam dakle više takvih osoba, ali ova vidovita gospođa iz Ciriha je ostavila na mene poseban utisak.

Tokom 1945. bio sam pozvan u Švajcarsku i rešio sam da taj boravak iskoristim da bih je posetio u Cirihi. Pošto je ona govorila samo nemački, potražio sam prevodioca. Obratio sam se vlasnici hotela u kome sam bio smešten; ona mi je rekla da će me njena ćerka koja dobro zna francuski rado pratiti, i tako smo se zajedno našli kod gospođe. Bila je već u poodmaklim godinama i od prvog trenutka sam bio iznenađen bojom i finoćom njene kože<sup>2</sup>. Boja njenog lica mi je govorila da je ta žena svetica i odmah sam stekao poverenje u nju. Najpre je uzela moju ruku, mada mi je zatim poverila da je to samo njen propratni gest: ona nije gledala u dlan, već neposredno u finije planove. Onda se obratila devojci koja me je pratila: „Recite gospodinu da pripada kraljevskoj porodici.“ Ja sam uzviknuo: „Ali to nije moguće! Ja znam ko mi je otac, znam ko mi je majka, nema ničeg kraljevskog u našoj porodici.“ Ona se osmehnula i ponovila: „Recite gospodinu da pripada kraljevskoj porodici, kasnije će me razumeti<sup>3</sup>.“ I zaista, kasnije sam razumeo da se kraljevska porodica kojoj pripadam ne nalazi na fizičkom planu, već na duhovnom.

Zatim je nastavila: „Vi ste iz jedne balkanske zemlje, otac vam je umro kada ste imali osam godina i posle njegove smrti živeli ste u velikoj bedi. Imali ste mlađeg brata, i da bi mogla da odgaji vas dvojicu vaša majka se preudala za čoveka koji je već imao jedno dete i zajedno su imali troje dece. Uprkos materijalnim teškoćama, puno ste učili. Pre osam godina ste došli u Francusku. Pripadate duhovnom učenju koje je osnovao jedan učitelj koga ovde vidim, iza vas. On ima sedu kosu, belu bradu i sada je napustio zemlju...“ To je zaista bilo tačno, učitelj je napustio zemlju! U to vreme je bio kraj rata i ja nisam mogao da primam vesti iz Bugarske, ali sam imao izvesne slutnje, sanjao sam snove koji su me upozoravali. I sada mi je ova vidovita žena to potvrdila: učitelj je otišao.

Ona nastavi: „Kada je video da onaj koga je poslao u Francusku nastavlja njegovo delo, da može da računa na njega, on je otišao. Vi ste njegov naslednik, učinio je od vas svog naslednika... A sada me dobro slušajte. U godinama koje dolaze proći ćete kroz velika iskušenja, prete vam smrtne opasnosti, imaćete nezgode, ali ćete se izvući iz svega. Zatim ćete ići u Indiju, gde ćete imati veoma značajne susrete,

doživjećete izuzetne stvari. Biće vam otkrivena tajna kraljice od Sabe.“ Bio sam iznenađen: Kako je ova jednostavna i malo obrazovana žena mogla da govori o kraljici od Sabe? Ona mi je rekla još mnogo drugih stvari o kojima ću vam možda govoriti jednoga dana. Sve što je videla iz moje prošlosti je bilo tačno, a sve što mi je prorekla se već ostvarilo ili se upravo ostvaruje.

No, vratimo se na prvu rečenicu koju je izgovorila: da pripadam kraljevskoj porodici. Da sam imao ambiciju da upravljam, da vladam, da se namećem drugima, uslovi u kojima sam se rodio i odrastao bili bi svakako povoljniji. Ali čak iako nisam odmah toga bio svestan, pošto je moja istinska ambicija bila da postanem samo kralj svog sopstvenog kraljevstva, to jest gospodar samog sebe, takvi uslovi su bili najbolji.

Niko ne dolazi na zemlju sa jasnim znanjem ko je, šta dolazi da uradi i zašto. Ni meni, tokom dugo vremena, ništa nije bilo jasno. Inkarnirati se, znači pasti u materiju a materija je moć koja obuzima dušu toliko da joj oduzima pamćenje. Zna se da su stari Grci duhovni svet predstavljali kao zemlju kojom teku razne reke od kojih je jedna Leta – reč koja znači „zaborav“. Verovali su da duše posle smrti piju vodu iz reke Lete... da bi zaboravile događaje iz njihovog zemaljskog života. Takođe pre nego što se reinkarniraju ponovo piju iz te reke. U jednom od Platonovih dela, „Država“, pronalazimo odjek tog verovanja, gde Platon objašnjava da je sudbina duše koja dolazi da se inkarnira određena onim što je doživela u pređašnjim životima; pre nego što se ponovo spusti, ona zna šta je čeka, bilo da joj je to nametnuto, ili je imala mogućnost da bira; ali u trenutku kada silazi, to znanje joj se oduzima, jer tada ponovo mora da pije vodu iz Lete i sve zaboravlja.

To je naravno samo slikoviti način da se predstave stvari, ali stvarnost je tu: duša koja se inkarnira u početku ništa ne zna o svojoj budućoj sudbini; čak i za najrazvijenije duše to ostaje skriveno. Ali malo po malo, ona se priseća, i to je ono što ih razlikuje od ostalih koje su osuđene na večno neznanje o tome zašto i kako su na zemlji i šta treba na njoj da rade. Da, suprotno od onoga što neki tvrde, niko se ne rađa sa čistom svešću o svojoj sudbini. Kao vrlo mladi, naravno, možemo biti privučeni ka ovom ili onom pravcu, ali to ostaje prilično maglovito. Potrebne su godine i godine duhovnog traganja, čak patnji, da bi se spoznao svoj istinski put.<sup>4</sup>

Tako sam posle mnogo godina i brojnih iskušenja razumeo kako se otkriva smisao jedne sudbine, i želeo bih da to što sam razumeo posluži i vama kako biste lakše rešili probleme koji vam se svakoga dana postavljaju. Koliko prepreka, koliko teškoća koje srećemo imaju za cilj samo da nas obavežu da idemo jednim putem na kome možemo da ispunimo svoju sudbinu sinova i kćeri Božjih! Jedna velika mudrost prethodi svakoj sudbini, i treba prihvatiti tu istinu da ne bismo pogoršali svoje patnje. Kosmička inteligencija nema nikada nameru da nas slomi, već onim što nam daje, kao i onim što nam uzima, postavlja nas u situacije u kojima smo primorani da izrazimo, da stvorimo, ono najbolje što imamo.

Pošto nisam video izlaz u spoljnom svetu, morao sam da tragam u sebi, i neprekidno radim uz pomoć misli, mašte, volje. Sve što sam time uspeo da ostvarim, ono što sam postao, sada to znam, dugujem tim ograničenjima, tim lišavanjima koja su mi bila nametnuta. Za svako biće sudbina ima poseban jezik i ono mora da uloži napor da ga protumači. Svaka smetnja, svaka prepreka na koju sam naleteo primorala me je da tražim ono što mi je potrebno u svetu duše i duha. I sve što sam otkrio sada želim da podelim sa vama.

Posle mnogo godina, shvatio sam da spoljašnje okolnosti nisu odlučujuće. Ili tačnije, one su odlučujuće samo u onoj meri u kojoj nas teraju da radimo na samima sebi. Kada ne možemo da napredujemo, a nećemo da se povučemo, preostaje nam samo da uđemo u sebe, kao lovac na bisere koji zaranja u dubinu okeana. Ili se treba vinuti veoma daleko, vrlo visoko, do zvezda. Sada mogu da vam kažem: zahvaljujući svim preprekama sa kojima sam se susreo, ulovio sam mnogo bisera i vinuo sam se do samih zvezda. Ne treba se pomiriti sa siromaštvom, ne treba dozvoliti teškoćama da nas blokiraju, nego ih treba doživeti kao podstrek da krenemo u potragu za istinskim blagom.

Putevi sudbine su uvek tajnoviti. Ma koliko teški da su bili uslovi u koje sam postavljen, to je za moj razvoj bilo najpovoljnije. Ali šta jedan petnaestogodišnjak zna o putevima sudbine? A naročito, kako sam tada mogao da znam da sam pre nego što sam sišao u sadašnju inkarnaciju sâm prihvatio takve okolnosti? Jer, sada to znam: prihvatio sam ih.

## DETINJSTVO U MAKEDONSKIM PLANINAMA



Rođen sam u Makedoniji\*, u jednom seocetu na planini Baba u podnožju planine Pelister, nedaleko od grčke granice. Rođen sam prerano, oko osmog meseca, jedne noći po ledenoj zimi<sup>§</sup>, u kući koju je bilo teško zagrejati, i u početku su mislili da neću preživeti. U to vreme, naročito u zabačenom delu planine, nije naravno bilo kao u naše vreme bolnica sa svim što je neophodno za prevremeno rođenu decu. Ostao sam veoma osetljiv na zimu, ali sam preživeo, a majka mi je više puta pričala sa kakvom radošću me je porodica dočekala. „Na tvom krštenju, nikada to neću zaboraviti – govorila je – sa kakvim smo samo žarom pevali crkvene pesme. Posle obreda tvoj otac je sve prisutne poslužio vinom, a pop se napio! Tvrđio je da mu se to nikada nije dogodilo, i iz toga je zaključio da ti nećeš biti kao druga deca.“ Čak je, izgleda, imao neka proročanstva u vezi sa mnom.

Majka mi je takođe otkrila da je, kada me je začela, kao i sve vreme dok me je nosila, njena misao i želja bila da me posveti Bogu. Posvećujući dete Gospodu, jedna majka, pa i otac naravno, ne stvaraju od njega neko izuzetno biće, ali upisuju u njega jedan trag: oni urezuju u njegovu duševnu građu brazde koje će lakše privući struje povoljnih sila i odagnati loše struje. Uvek sam vam govorio da pravo obrazovanje deteta počinje pre njegovog rođenja<sup>5</sup>. Upravo zato, mnogo pre rođenja deteta, majka, dok ga nosi, treba da bude svesna uticaja koji ima na njega. Treba da nauči da koristi snage ljubavi. Misleći na svoje dete, ona

\* To jest u sadašnjoj republici Makedoniji koja je između 1878. i 1912. bila deo Bugarske.

<sup>§</sup> 31. januara 1900.

ima mogućnost da uzdigne svoju ljubav do uzvišenih sfera da bi tamo dobila elemente neophodne za fizički i duševni razvoj deteta, i da bi ga njima prožela.

Trenutak kada dete napravi svoje prve korake je uvek poseban događaj u jednoj porodici. Sa mnom se dogodilo nešto neobično. I to mi je majka ispričala. Imao sam približno osam meseci. U tom uzrastu, deca još ne hodaju. Međutim, ja sam jednog trenutka ustao i počeo da hodam. Ne samo moja porodica, već i susedi su me zapanjeno gledali. Uzvikivali su: „To je izuzetno, on hoda!... On hoda!“ A onda su kod nas došle dve žene iz sela kojih su se svi plašili jer se pričalo da imaju urokljiv pogled. Da li su one zaista razlog zbog kojeg sam se sutradan smrtno razboleo? Tako su pričali. Moja baba je uspela svojom negom da me spase, ali sam potom imao velikih teškoća da normalno hodam. I tako sam, iako u startu vrlo napredan, ipak prohodao dosta kasnije nego sva ostala deca.

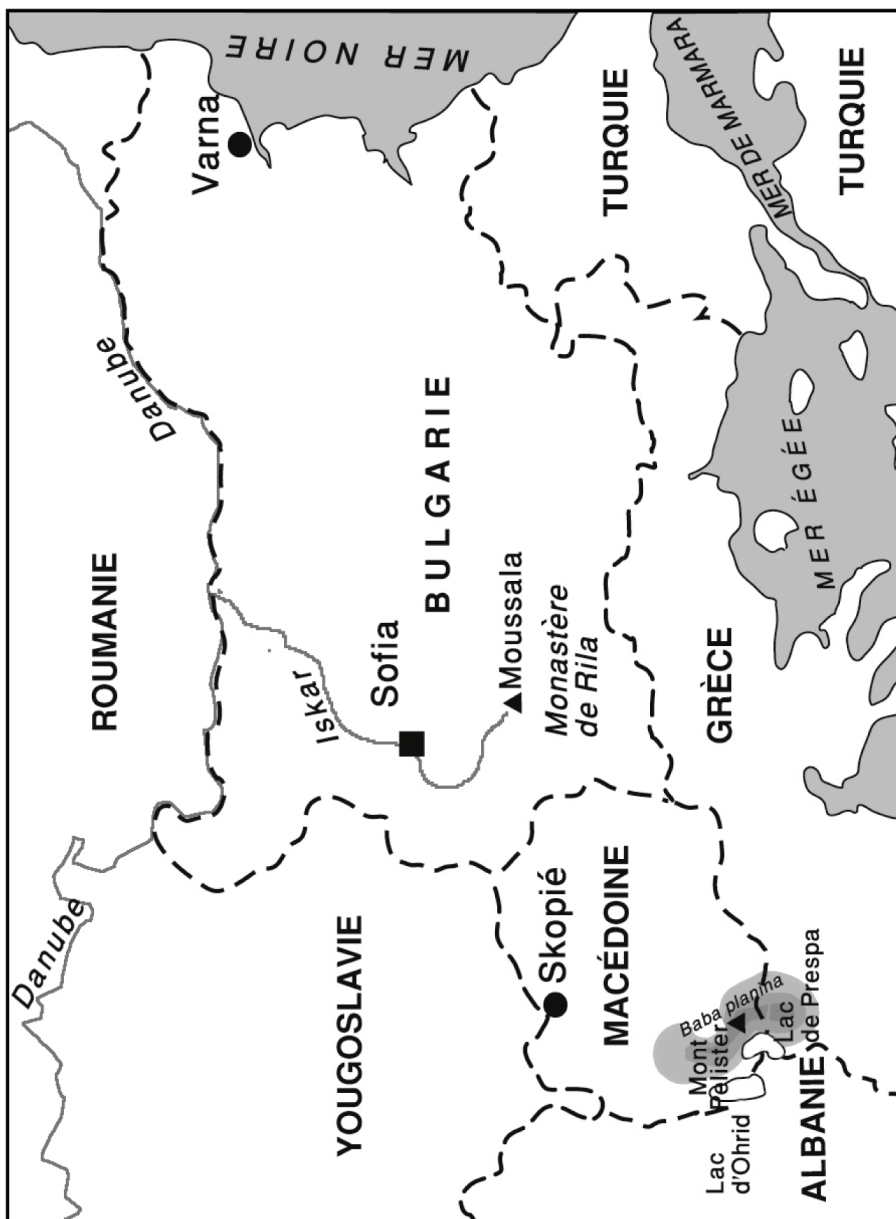
Kako to objasniti? Godinama kasnije, vraćajući se u mislima na te događaje, razumeo sam da je ova, prividno neobjašnjiva epizoda iz mog detinjstva, najavila da ću jednoga dana morati da prođem kroz neko veliko iskušenje koje će me jedno vreme potpuno zaustaviti u mojim aktivnostima, ali da ću kasnije moći da nastavim svojim putem. Često izvesni događaji iz života jednog deteta najavljuju sa čim će morati da se suoči kao odrasla osoba. To je neka vrsta predviđanja na koje isprva ne obraćamo dovoljno pažnje.

U tom selu, u kome sam proveo detinjstvo, život je bio veoma surov. Moji roditelji su bili siromašni i malo obrazovani, ali veoma hrabri i moralni. Retko sam viđao oca, jer, je morao da radi u drugim mestima da bi izdržavao našu porodicu.\* Naravno, dolazio je s vremena na

---

\* Iako učitelj nikada nije neposredno zamerio ocu, verovatno ga je to njegovo odsustvovanje, prouzrokovano obavezom da napusti porodicu da bi mogao da je prehrani, kasnije nadahnulo da ispriča sledeće: „U nekim siromašnim zemljama ljudi idu da traže posao u inostranstvo, jer ako ostanu kod kuće neće uspeti da zarade dovoljno novca da prehrane porodicu. Oni vole svoju porodicu, a ipak je napuštaju, a napuštaju je upravo zato što je vole: kada je ne bi napustili, ona bi umrla od gladi.

I vi takođe, zašto ne biste i vi išli u inostranstvo da zaradite novac da prehranite porodicu? Reći ćete: „Ići u inostranstvo... ali nama to nije neophodno!“ Znam, ali „inostranstvo“, o kome vam ovde govorim je božanski svet; svakoga dana treba da posećujete duhovni svet u molitvi, meditaciji, da biste doneli zlato za one koje volite. To zlato, je čistoća, harmonija, svetlost, radost... Ja vas svakoga dana napuštam na nekoliko minuta, nekoliko sati, da bih išao u inostranstvo da pokupim zlato ko-je kada se vratim delim vama. Zašto ne prihvatiti da bar na trenutak napustimo porodicu i prijatelje? Zato što ih navodno volimo! Ne, ne volimo ih, loše ih volimo. Puštamo ih da umru od gladi, zato što smo nesposobni da nahranimo njihova srca i njihove duše, to dakle nije ljubav.“



*Položaj planine Baba i njenog najvišeg vrha Pelistera u čijoj blizini je rođen O.M. Ajvanhoh, na geografskoj karti Makedonije.*

vreme, ali je boravio kod kuće vrlo kratko, jer nije mogao na duže da ostavi preduzeće za proizvodnju ćumura koje je osnovao u jednoj šumi blizu Varne, na obali Crnog mora. A Varna je bila, naročito za to vreme, daleko od našeg sela.

Moj otac se, dakle, bavio proizvodnjom uglja, što nije neki ugledan posao, ali je zato pun simbolike, jer ima veze sa vatrom, vatrom žrtvovanja. Žrtvovati se znači biti kao komad mrtvog drveta koje se stavlja u vatru. Pre nego što izgori, to drvo je beznačajno, beskorisno. Ali od trenutka kada prihvati da uđe u vatru da bi je nahranilo, ono samo postaje vatra, svetlost, toplota, život, lepota.<sup>6</sup>

Pošto je otac bio najčešće odsutan, uglavnom me je majka vaspitavala. Ali ona je uvek bila veoma zauzeta, utoliko više što je u svakoj prilici bila spremna da otrči da pomogne nekoj rođaci ili komšinici koja bi je pozvala. Ja sam joj pomalo pomagao u kući i u polju, ali ona nije mnogo zahtevala od mene.

Jednoga dana, naravno, trebalo je da krenem u školu. A da ste samo videli tu školu... Kako je samo bila siromašna! Jedna vrsta barake od drveta i blata sa prozorima čija su stakla bila često polomljena, a trebalo je dugo vremena da ih promene, pri čemu je hladan vazduh ulazio i ispod vrata. Od početka zime, koja je u tim krajevima dolazila rano, svako dete je svakog dana moralo da donese bar jednu cepanicu za peć. Neću vam opisivati kako je radila ta peć... i sav dim koji je iz nje kuljao. Uveče, na smenu, dvoje ili troje dece je trebalo da ostanu posle časova da pospreme, počiste i operu učionicu.

Škola se svodila na samo jedan razred i naravno bio je samo jedan učitelj koji se starao o učenicima različitih uzrasta. Sećam se dugačke trske kojom se služio da bi udario po rukama i glavi one koji su bili nepažljivi ili nemirni. To zaista nisu bile najbolje metode. Da bi kaznio neko dete, ostavljao bi ga dugo napolju da kleči na pesku ili na šljunku, sa podignutim rukama. Ponekad bi ga zatvarao sa svinjama u obor koji se nalazio pored škole.

U to vreme, neki roditelji su teško prihvatili da njihova deca idu u školu. Više su voleli da im deca rade kod kuće ili u polju i da se brinu o životinjama. Takođe, kada bi se uveče vratila kući ili za vreme raspusta, deca bi morala da se prihvate svih mogućih poslova. Neophodnost da učestvuju u kolektivnom životu je imala za prednost to što su veoma



rano postajala svesna da pripadaju zajednici. Ništa ili skoro ništa nije štitilo seljane od čudi prirode i niko nije mogao da misli na sopstvenu sigurnost bez razmišljanja o sigurnosti i blagostanju svih; bili su primorani da pomažu jedni drugima. To što sam kasnije uvek cenio rad i fizičke napore, dugujem između ostalog tim davnim godinama u našem selu.

Živeo sam okružen ljubavlju u atmosferi topline, ali uvek mi je bilo hladno i najčešće je u meni bila neka neobjašnjiva tuga, nesumnjivo prouzrokovana jednim aspektom Meseca i Saturna u mojoj astrološkoj karti, kao i uslovima u kojima sam se rodio. Dok je bila trudna, moja majka se bila potresla usled jednog tragičnog događaja i njena tuga je ušla u mene. Sećam se da se nisam igrao sa drugom decom, gledao sam ih iz prikrajka, nisam im se pridruživao u kolu, niti sam pevao sa njima jer bi me uvek, bez nekog vidljivog razloga, iznenada preplavilo očajanje koje nisam mogao da prevaziđem. Kasnije sam naučio da savladam takva stanja, ali je to uvek iziskivalo ogroman napor od mene. Toliko sam morao da se borim da ni sada nisam siguran šta zapravo prevladuje u meni, radost ili tuga. Sigurno nijedno od tih stanja. Recimo da su tuga i ozbiljnost za mene, a radost i veselje za druge. Kada biste mogli da me bez najave posetite dok sam sâm kod kuće, možda ne biste prepoznali onoga koji je stajao pred vama nekoliko sati ranije.

Ali, iako sam u to vreme bio jedno prilično stidljivo, tužno i usamljeno dete, što se tiče nestašluka nisam se razlikovao od druge dece: nisam slušao majku, svađao sam se sa dečacima iz sela, išao sam da kradem voće iz komšijskih bašti; a naročito sam, krajnje nesvestan opasnosti koju takva igra nosi, nalazio zadovoljstvo u paljenju vatre kad god bih dočepao nečeg što može da gori. Naravno, majka je morala da ispravlja moje greške. Ali ona se nikada nije razbesnela i nikada me nije udarila. Govorila mi je: „Evo šta će se dogoditi ako postupiš ovako... A evo šta će se dogoditi ako postupiš onako... Sada je na tebi da izabereš.“ Često je završavala ovom rečenicom: „Кривдина до пладнина, правдина до векнина“, što znači: ono što nije ispravno traje samo do podneva: ono što je ispravno, dobro, traje do večnosti. U tom uzrastu, ta rečenica me nije mnogo pogađala: dobro, loše, večnost, šta tu može da razume dete od pet ili šest godina? Ali koliko su te reči na mene ostavile dubok utisak, kada vam o njima govorim osamdeset godina kasnije! One su

u meni ostavile mnogo dublji trag nego da sam dobio nekoliko šamara koje sam nekoliko puta zaslužio. Ipak, mada nisam znao šta je dobro, zlo i večnost, ljubav koju je moja majka unosila u svoje reči toliko duboko me je pogađala da sam često bio na ivici suza. Ali bio sam suviše ponosan da bih pokazao koliko sam uzbuđen.

Moja majka mi je takođe govorila: „Kada nešto treba da uradiš, trudi se od početka da to uradiš kako valja. Ne žuri. Ako žuriš, dobićeš možda nekoliko minuta, ali koliko će ti kasnije trebati vremena da to popraviš!“ Nažalost, nisam bio strpljiv po prirodi i zato sam često imao prilike da se uverim koliko je imala pravo.

Ostale su mi, takođe, mnoge lepe uspomene na moju baku. Kada bi me komšije iznenada zatekle kako berem voće iz njihovog voćnjaka i kada bi me pojurili, sklanjao sam se kod nje. Naravno, ona nije odobravala moje sitne krađe, ali me je štitila, tešila. Dolazio sam kod nje zadihan, zabrinut, i nisam razumeo kako je uvek pogađala šta je moglo da se dogodi. Dakle, čim me vidi razgovor bi tekao ovako:

- Opet si napravio glupost...
- Ali kako to znaš, baba?
- Vidim to u tvojim očima. Bićeš kažnjen i tvoja majka ima pravo. Ali, u međuvremenu, sakrij se ovde.

Moja baka je bila tako nežna! Nikada me nije grdila. Moja majka je naravno, bila strožija. Kada bih pravio gluposti, znala je gde da me traži; a ja nisam razumeo kako je uspevala da pogodi. Dovala bi me kući i pošto bih bio izgrđen i kažnjen, vraćao bih se kod bake da me uteši. Zbog toga je za mene bakin dom uvek ostao mesto gde bih nalazio utehu nakon roditeljske kazne. „Dođi, mali moj, govorila je, pojedj ovu jabuku.“ Bake uvek imaju jabuka da uteše unuča. Bake uvek tetoše dete koje plače, umiruju ga... Nikada neću zaboraviti moju baku, i voleo bih da imam neke njene osobine. Kada vidim da su vas vaši „roditelji“, entiteti iz nevidljivog sveta, prodrмали i ukorili, dozvoljavam vam da se povučete kod vaše bake, to jest kod mene. I ja uvek imam jabuke, smokve, šljive, ili orahe u rezervi za vas...

Život nije surov, već pravedan, i za svaku grešku koju počinimo, on određuje kaznu. Ali vi i tako ne znate kakvu ste grešku počinili, a život vam to ne objašnjava. Tako patite godinama, a ne razumete zašto. Ja vam, međutim, objašnjavam šta treba a šta ne treba da radite, da se

ne biste izlagali udarcima. Da li to uvek uzimate u obzir? To je sasvim drugo pitanje. Dakle, ja sam kao baka koja pokušava da ublaži vaša iskušenja. Ali da li vi to razumete?

Isto tako, često sam išao kod bake da mi priča priče. A šta je bilo u tim pričama? Borbe između sila svetlosti i sila tame: pravedne i dobre kraljeve napadali su zli i okrutni kraljevi, beli čarobnjaci koji su uspevali da osujete čini crnih magova i da oslobode njihove žrtve. A kakve su to bile borbe! Sve sile prirode su učestvovala u tim bitkama i na kraju je uvek dobro pobeđivalo zlo, a svetlost je pobeđivala tamu. Siguran sam da kada bih morao da zaboravim sve što sam naučio iz knjiga, priče koje mi je baka pričala o borbama između dobra i zla i pobeđi dobra bi mi zauvek ostale u sećanju.

Ostali članovi moje porodice, stariji muškarci i žene, koji su bili veoma mudri i imali duboka znanja takođe su na mene, kao dete, značajno uticali. Neki od njih nisu čak znali ni da čitaju ili pišu, pošto nikada nisu išli u školu, ali su i te kako znali da pruže najbolje savete. Njihove reči i postupci su bili toliko odmereni! Njihovo držanje je na mene ostavljalo poseban utisak, ugledao sam se na njih, i kada bi došli da nas posete dočekivao sa ogromnom radošću! Kao i moja baka znali su priče u kojima su se suočavale snage dobra i zla. I uvek je dobro, svetlost, odnosilo pobedu. Nisam se umarao od tih priča; svaki put kada bi ti rođaci dolazili, tražio bih da mi nešto ispričaju, a oni su to činili sa takvim strpljenjem! Jedan od njih mi je posebno ostao u sećanju: zvao se Mihajlo.

Kada sada mislim na te rođake, čini mi se da su oni bili tu da bi veoma rano u mene utisnuli nešto dobro, lepo, a naročito nešto istinito. Čak i sada živim u tim pričama koje su mi ponavljali onoliko puta koliko sam tražio: doživljavam tu borbu svetlosti i tame, sile dobra i sile zla, i znam da će jednoga dana dobro pobediti - „*правдина до векнина*“, kao što mi je govorila majka. Tom mudrošću sam se napajao.

Čak iako nije u uzrastu kada može to da shvati, ima li ičeg važnijeg za dete nego da čuje da svetlost uvek pobeđuje tamu? To se utiskuje u njega, jer sve se utiskuje. Zato preporučujem roditeljima da budu budni, da zaštite svoju decu pazeći da niko od odraslih svojim rečima ili ponašanjem ne ostavi tragove tame u njihovoj duši.

Jedva nekoliko godina kasnije u Varni, gledao sam pozorišni komad u kome je tema bila sukob dobra i zla, oličan u anđelima i demonima. U

više mahova tokom predstave jedan veliki anđeo je dolazio pred binu, izgovarajući svaki put tu jedinstvenu rečenicu: „*Vetchna istina, vetchna edinstina; vetchno e samo dobroto i krassotata*“. A to znači: „Večna istina, večno jedinstvo; samo dobro i lepota su večni“. Glumac koji je igrao tu ulogu nosio je divan kostim sa velikim krilima, ali je najjači utisak ostavljao način na koji je izgovarao tu rečenicu. Nije vikao, već mu je glas treperio takvom jačinom da je publika bila opčinjena. Tokom dugo vremena ta rečenica mi je odzvanjala u glavi kao neki eho svega onoga što sam naučio u najranijem detinjstvu: „*Vetchna istina, vetchna edinstina...*“, pa čak i sada se naježim kada mi se dogodi da izgovorim te reči. Sve što sam rekao u mojim predavanjima tokom godina zasniva se na toj sigurnosti da su jedino dobro i lepota večni. Ne zaboravite to nikada; a i vi možete da ponavljate te reči.

\* \* \*

Sačuvao sam mnogo drugih uspomena na baku. U jednom vremenu i jednoj zemlji gde lekovi onakvi kakve ih danas poznajemo skoro da nisu postojali, pribegavalo se biljkama. A moja baka je bila sposobna da izleči sve vrste bolesti. Neprestano je bila zauzeta spravljanjem nekakvog lekovitog sredstva. Gotovo svakog dana je odlazila da bere bilje čija svojstva je poznavala. Ponekad, pre izlaska sunca, ona ga je kувала izgovarajući bajalice tihim glasom. Zatim bi taj odvar sipala u jedno korito koje je punila vodom zagrejanom da izvesne temperature, a onda bi rekla bolesniku da uroni u taj rastvor i on bi izlazio iz njega sasvim oporavljen.

Takođe je pravila jednu mešavinu od sirceta i belog luka koju je noću iznosila napolje. Ponekad sam je video da odlazi ispod jednog oraha sa flašom vina u čiji grlić je stavljala žive korenčiće drveta. Zatim bi pažljivo zapušila flašu i zakopavala je u zemlju. Posle nekoliko nedelja bi je otkopala. Korenčići bi upili vino a flaša bi bila ispunjena crnim sokom koji je davala nekim bolesnicima da piju. Onima koji su imali žuticu preporučivala je da piju sopstveni urin, naravno, uz određene mere opreza.

Takođe je mnogo verovala u moć zvezda. Kada je nebo noću bilo vedro, dešavalo se da kaže bolesniku da se ispruži pod zvezdanim

svodom, a ona bi sela pored njega moleći se. U nekim noćima je pružala pomoć bolesnicima pored potoka. Veoma čista voda je tekla preko belih kamenčića a moja baka je izgovarala ritualne bajalice i pri tom koristila te kamenčiće.

Moja majka je nasledila od svoje majke poznavanje biljaka koje je koristila za pripremanje čajeva i kupki a imala je i dar isceljivanja. Dešavalo se da duže vremena drži svoju ruku na bolesnikovom solarnom pleksusu; tako je, dovodeći u ravnotežu struje koje su prolazile tim delom tela, uspevala da ponovo uspostavi sklad u većem delu organizma. Ponekad se usredsređivala na pupak. A sa kakvom samo ljubavlju je prilazila bolesniku da bi ga dodirnula i olakšala mu bol! Jednoga dana, dok sam bio još sasvim mali, pitao sam je: „Mama, kako ti lečiš ljude?“ Ona mi je odgovorila: „Kada sam pored bolesnika, sve zaboravim. Najpre dozivam Boga, njegovu moć, ljubav, a onda se čitavom svojom dušom posvećujem isceljivanju.“ Govorila je da je ona slaba, da samo ljubav ima svu moć i da ljubav deluje kroz nju. Ona je bila kao neka devojčica koja drži u ruci jednu nit kroz koju prolazi moćna struja. Eto kakva je bila moja majka dok je lečila: bilo joj je dovoljno da dobro drži nit. Za vreme mog detinjstva i mladosti trebalo je da umrem dvadeset puta, a moja majka me je svaki put otrgla od smrti.

Sada, ako treba da vam pričam o svim „lekovima“ koje sam video da koriste u tom makedonskom seocetu, bili biste začuđeni.

Ako je neko imao neki čir, gnojnu ranu, uzimala se, na primer, zrela smokva i stavljala na bolno mesto, govoreći entitetu koji je bio uzrok tog bola: „Dođi, jedi, ovo je za tebe.“ Posle kratkog vremena, zaista, rana bi zacelila tj. entitet bi napustio osobu i preostajalo je samo da se baci smokva.

Da bi se lečio bronhitis ili zapaljenje pluća, zgrušnjavalo se dva ili tri litra mleka sa limunom. Onda bi se odvojilo mleko a kajmak bi se zagrevao i stavljao na grudi bolesnika. I u ovom slučaju, taj kajmak je trebalo da posluži kao hrana entitetima koji su izazvali bolest i kada bi se zasitili, odlazili bi.

A ako bi neko imao mentalnih problema, smatralo se da su ga zaposeli duhovi mraka. Tada bi se zamesio mali okrugli hleb u koji bi se stavila veća količina meda. Pozvali bi se muzičari, a duhovima mraka bi se ponudilo da jedu. Zatim, uzimajući hleb i pevajući, izgovarale bi

se bajalice za isterivanje duhova, u povorci bi se izašlo iz sela i hleb bi se bacao što dalje. Duhovi bi se potom ustremili na hleb i oslobodili osobu. Tako bi se čovek oslobađao nepoželjnih uljeza šaljući ih negde drugde. Evanđelja takođe opisuju kako je Isus naterao demone, koje je izbacio iz tela jednog zaposednutog, da uđu u svinje, a zatim su se svinje bacile u more.

Takvi postupci, koji potiču iz veoma daleke prošlosti, još uvek preživljavaju tamo gde su sačuvani izvesni oblici tradicionalne medicine. Oni se zasnivaju na veoma sigurnim znanjima; ali naravno, za većinu naših savremenika sve su to samo budalaštine; po njihovom mišljenju izlječenja su moguća samo uz pomoć lekova i psihijataru. Naravno, delotvornost tih metoda zavisi od moralnih osobina i iskustva onoga koji ih upražnjava. Bez odgovarajućih moralnih osobina i iskustva, sam „iscelitelj“ rizikuje da bude napadnut.

Za neke tegobe se verovalo da su izazvane crnom magijom, jednom vrstom čini koje su bačene na neku osobu. Viđao sam kako žene uzimaju mašicama usijani ugalj i bacaju ga u šerpu sa čistom vodom, govoreći: „Kao što se gasi ovaj ugalj, neka se ugase loše misli i osećanja usmerna protiv tog i tog.“ Tri puta su ponavljale taj gest i reči a zatim bi tom vodom umile oči osobe ili bi mu dale da popije jedan gutljaj. Takođe su mogle isti postupak da primene i na same sebe.

Teško je predvideti kakav će biti razvoj dece koja u početku deluju kao da su mentalno zaostala za svoje godine. Period koji je potreban duhu da prodre u to boravište koje je za njega fizičko telo, razlikuje se od deteta do deteta. Neki roditelji se brinu što im deca sporo shvataju, sanjare, odsutni su, naročito ako nemaju dobre rezultate u školi. Ali razvoj deteta se ne može sa sigurnošću proceniti do kraja adolescent-skog doba, jer dešava se da se iznenada nešto pokrene i dete nadoknadi svoj zaostatak.

Ja sam bio jedno od te, prividno zaostale dece. Do osme godine sam živeo u oblacima, lebdeo sam kao da sam van svog tela. Prividno sam bio uspavan, ništa se nije dešavalo, ali unutra se dešavalo mnogo toga: otkrivao mi se nevidljivi svet sa bićima koja ga naseljavaju, ne samo anđeoskim bićima, već i sa duhovima prirode. Majka mi je kasnije pričala da mi se dešavalo da najavim događaje koji će se dogoditi i svi su bili začuđeni, ali ja se toga uopšte ne sećam. Ne znam baš dobro kakav

utisak je trebalo da ostavim na ljude iz mog sela, ali uprkos nestašlicima koje sam ponekad umeo da napravim, osećao sam da me gledaju na poseban način i da me vole.

U to vreme bio je običaj da ujutro, na prvi dan Nove godine, deca čestitaju Novu godinu u susednim kućama i ulicama, pošto deca, u svojoj nevinosti, mogu da donesu samo nešto dobro. Tog jutra svako dete bi držalo drenovu grančicu na koju bi ponekad bile okačene raznobojne trake. Zadatak im je bio da uđu u svaku kuću i da tom granom dodirnu članove porodice, izgovarajući dobre želje za zdravlje, uspeh, za stoku, za žetvu... Ljudi su im zahvaljivali dajući im voće, bonbone, pecivo, pa su stoga tog jutra deca nosila sa sobom torbu, veliku skoro kao i oni sami, da bi u nju mogli da stave sve poklone.

I ja sam, kao sasvim mali, išao u komšiluk da čestitam Novu godinu. Ne znam zašto su ljudi smatrali da ja mogu da im donesem blagoslove, ali bilo je puno porodica koje su pitale moju majku da me pošalje kod njih vrlo rano ujutru, pre ostale dece. Ona bi me tako, budila, oblačila... to je za mene bilo mučenje, jer sam bio pospan i trebalo je izaći na hladnoću, sneg – znate, zime u makedonskim planinama nisu kao zime na Azurnoj obali! Ali činio sam to. Na pola spavajući, ulazio sam u kuće da dodirnem celu porodicu svojom grančicom i mrmljao sam reči koje me je majka naučila napamet i čiji smisao nisam razumeo. Bio je to vrlo lep običaj.

Da, verujem da sam proveo deo svog detinjstva pomalo izvan svog tela, u jednoj vrsti budnog sanjanja. U školi nisam bio mnogo pažljiv, ali jednoga dana desilo se nešto neobično. Učitelj nam je pročitao priču o stvaranju sveta iz knjige *Postanje*: „Na početku, Bog stvori nebo i zemlju...“ i iznenada, dogodila se neka vrsta otkrovenja. Mora da sam imao šest godina, ne više, i jedva sam razumeo ono što je rečeno, ali svaka reč se odmah tako duboko urezala u mene, da sam skoro istog trenutka znao ceo tekst napamet. Učitelj, moji roditelji, svi su se čudili. I sa kakvim ponosom sam pred njima ponavljao šta je Bog stvorio prvog, drugog, trećeg dana... Šta se dogodilo da iznenada tako lako zapamtim taj tekst? Potom, priča o potopu je na mene ostavila dubok utisak: nestanak zemlje pod vodom, Noje koji se povlači u svoju barku sa porodicom i po jednim parom od svake vrste životinja. Ali ipak je priča o stvaranju sveta najjače delovala na mene. Sada je više ne znam napamet, odavno se sve izbrisalo, ali je



nastavila da me zaokuplja, proučavao sam je, meditirao o njoj, i nekoliko puta sam je komentarisao za vas<sup>7</sup>.

Reklo bi se da se u detinjstvu dešava nekoliko kratkih trenutaka prosvetljenja, i ono što se tada doživi se mnogo kasnije vraća u drugom obliku. Isto tako, buduću sudbinu bića treba tražiti u interesovanjima i sklonostima ispoljenim u najranijem uzrastu.

Moja prva jasna uspomena potiče iz vremena kada sam imao bližu četiri godine: vidim sebe kako skupljam konce. Čim bih video kraj konca ili vrpce, uzimao bih ga u ruke. A šta sam sa njim radio? Ništa, zadovoljio bih se time da ga uzmem i negde stavim. Bila je to prividno prilično bezazlena strast... sve dok jednog dana nisam napravio ogromnu štetu. Događalo se da ponekad posmatram jednu našu rođaku kako tka na velikom razboju. Jednoga dana sam se našao sam u prostoriji gde je stajao taj razboj, sa svim tim raznobojnim nitima, uredno poređanim. Ne znam šta me je obuzelo, ali te niti su me toliko očarale, da sam pozeleo da ih imam za sebe, uzeo sam makaze i presekao ih... Kada su me otkrili usred tih prekinutih niti, svi su se izbezumili. Još uvek vidim kako svi jure levo desno, a ja ne razumem zašto su u tom stanju.

Odakle mi je dolazila ta potreba da skupljam niti? Šta sam u njima video? Jesam li već u tom uzrastu imao osećaj da niti, od biljnog sveta pa sve do našeg fizičkog tela, oblikuju sastav žive materije? Drveće, sa svojim korenjem, stablom, granama su samo skup niti. Isto tako naše telo se sastoji od niti, vlakana, žilica: naši mišići, nervi, krvni sudovi su niti. A hromozomi koji su nosioci odlučujućih faktora u vezi sa nasleđem, su takođe niti...

Ima smisla promišljanje o pitanju niti. Meso od koga smo svi sačinjeni je tkanje koje se sastoji iz vlakana različitih svojstava. Ako se fizičko telo razboli, to je zato što „tkać“ nije upotrebio dovoljno jake konce, često se kidaju. On onda vezuje dva kraja u čvor, ali konac se ponovo kida. I tako svuda budu čvorovi. A od čega zavisi čvrstina tih niti? Od vrste misli i osećanja koje tkač gaji u sebi. Jer misao i osećanje takođe tkaju niti. Misao ide sa desna na levo, osećanje s leva na desno i zajedno tkaju dela. A dela, to je tkanje, i fizičko telo je samo materijalizacija tih dela. Da, fizičko telo je samo u materiju pretvoreno tkanje. I u zavisnosti